

Kontrollstaten rycker fram

| av Henrik von Sydow

Mänskliga rättigheter är inne. Många talar ofta om hur viktiga de är. Men samtidigt sätts de alltmer på undantag. I praktiken är det få som bryr sig.

MED UTSIKTSPLOATS i riksdagshuset blir glidningen bort från rättsstatens ideal allt mer uppenbar.

Den hårt kritiserade rättslösheten i asylprocesserna riskerar att få fäste också på andra fält i statsförvaltningen. Den stat som inte värnar rättssäkerhet i mötet med människor utanför landets gränser kommer heller inte att respektera mänskliga rättigheter för medborgarna innanför gränserna. Det kommer allt mer i dager att upprätthållandet av välfärdsstaten innebär en nedmontering av rättsstaten.

När Amnesty International i sin årsrapport för 2003 riktar svidande och omfattande kritik mot den svenska staten för övergrepp mot mänskliga rättigheter så tecknas en allt annat än smickrande bild av myndigheterna i vårt land. Särskilt de summariska och ”uppsnabbade” processerna i samband med asylansökningar blottläggs med statistik och exempel.

MYNDIGHETSMAKTEN ÖKAR

Dessvärre skvallrar mycket för att den respektlöshet gentemot mänskliga rättigheter som myndigheter visar i asylprocesserna snart sprider sig till andra delar av statsförvaltningen. När de mänskliga rättigheterna en gång urholkats till allmänna ambitioner och politiska målsättningar bland andra utan verklig innebörd, och underordnas försvaret av det rådande systemet så lägger sig staten på ett sluttande plan. Samtidigt som allt fler upprörs över rättslösheten i asylprocesserna ser vi hur kontrollstaten flyttar fram positionerna på andra fält.

Myndigheternas makt ökar systematiskt på bekostnad av den enskildes rättssäkerhet. Staten agerar i allt fler processer både polis, part, åklagare och domstol.

Skatteverket, Kronofogden och Konsumentverket tillhör de myndigheter som återkommande ges en omfattande rätt att genom mer eller mindre summariska processer själva agera domare när ord står mot ord i förvaltningsbeslut. Expressens Peter Olsson har i ett par artiklar under våren visat hur Skattemyndigheten efter en razzia ålagt ett familjeföretag i Arboga att betala nästan 24 miljoner kronor(!) i undanhållen moms – trots att åklagarväsendet slagit fast att det saknas bevis för momsfiffel. Det är tyvärr inte första gången skatteverket förvandlar brottmål till skattemål och gör precis detta. Det är snarare satt i system. Senast uppmärksammande tidningen Företagaren i sitt första nummer för året hur en rör- och svetsfirma krävdes på stora momspengar av skattemyndigheten och

gick i konkurs i väntan på rättegång. Vad hjälpte det att ägaren sedan blev friad? Firman var ju i konkurs. Och i Europadomstolen för mänskliga rättigheter utdelas återkommande kritik till den svenska staten för reglerna om skattetillägg. Men likväl vägrar regeringen att se över hur skattelagstiftningen kan göras förenlig med grundläggande principer om rättssäkerhet.

Istället fortsätter myndigheterna att tilldelas makt på bekostnad av den enskildes integritet och rättighetsskydd. Konsumentverket har under våren tagit över beslut om exportförbud och ålägganden att dra in varor som tidigare fattades i marknadsdomstolen. Nämnda Skatteverket beslutade tidigare i vintert att ge de lokala skatte-

”Upprätthållandet av välfärdsstaten innebär en nedmontering av rättsstaten.”

myndigheterna fria händer att begära ut kundlistor hos juvelerare, klockaffärer och andra försäljare av lyxvaror. Allt för att spåra upp misstänkta skattefuskare. När kommer staten att ta sig rätten att granska VISA-kort, mobilräkningar eller hotellräkningarna från semestern i sin strävan att dra in ytterligare miljoner till statskassan?

KVALITETEN MINSKAR

Med en del av vardagen i riksdagshuset är det knappast svårt att spåra roten till rötan. Gång på gång kritiserar regeringens förslag i lagrådets kvalitetskontroll. Lagrådet ska granska att förslaget inte går på tvärs mot grundlagarna, att syftet med lagen uppnås, att kravet på rättssäkerhet tillgodoses och att lagen kan tillämpas i domstolar. Justitiedepartementets rättschef tillstår att lagförslagen blir allt sämre utformade. I novembernumret av Advokatsamfundets tidning medger han att "Inget departement lever upp till den nivå som gällde för tio år sedan" och varnar för att "det skulle vara väldigt farligt om kvaliteten minskar mer." Vad justitiedepartementets rättschef i praktiken säger är att vi är på väg bort från ideal där lagarna ska vara enkla och tydliga och att utrymmet för godtycke, tolkningar och inkonsekvenser ska vara så minimalt som möjligt. Medborgarna ska veta vad en handling får för konsekvenser. Men den politiska logiken driver fram snabba, osammanhängande och illa beredda förslag till lagändringar.

När väl förslagen hamnar i riksdagens kammare är röstprotokollen avslöjande läsning. Knappast något problem på den politiska dagordningen är för litet för att kunna lösas med en urholkning av medborgarens fri- och rättigheter. Det var en bred majoritet som i vintras röstade för att ge statsmakten rätten att i föregripande syfte kroppsvisitera medborgare på jakt efter färgsprayburkar(!). När graffiti och klotter ska stoppas anser kammarens majoritet – inkluderande mitt eget parti – att det är rimligt att skära ned på grundlagens fri- och rättigheter. Det öppnar också för en utveckling där politiker – i alla läger – som vill föra sig kraftfullt knappast drar sig för att sätta grundlagsfästa rättigheter på undan-

tag. Det börjar allt mer bli ett mått på handlingskraft att inte vara så sjåpig med mänskliga rättigheter. Efter Göteborgskravallerna var det enkelt att snabbt samla majoritet för införandet av maskeringsförbud och urholkning av demonstrationsfriheten. I maj var vice folkpartiledaren Jan Björklund ute och krävde rätt för lärare att få "gå igenom" elevernas skåp i skolorna på jakt efter farliga föremål.

Samtidigt som allt fler talar om mänskliga rättigheterna verkar allt färre förstå vad de innebär.

Riksdagsledamöter är ohyggligt produktiva när det gäller att ställa förslag som urholkar de individuella fri- och rättigheterna. När inskränkning läggs till inskränkning flyttar kontrollstaten fram sina positioner. Därför riskerar den respektlöshet för mänskliga rättigheter som är uppenbar i asylprocessen att sprida sig till andra fält. Amnestys årsrapporter riskerar att fyllas med än mer omfattande kapitel om den svenska statens övergrepp mot enskilda människor.

Det sker samtidigt som Sverige gör allt vad det kan för att bli associerat med mänskliga rättigheter. Utrikesminister Laila Freivalds och tjänstemännen på UD missar aldrig ett tillfälle att predika vikten av mänskliga rättigheter för andra. Delar i detta är gott, men ska Sverige bli

"Det börjar allt mer bli ett mått på handlingskraft att inte vara så sjåpig med mänskliga rättigheter."

trovärdigt i det arbetet så börjar utmaningen hemmavid. Och här ska alla vi som utgör oppositionen ta vid. Mot en allt mer maktfullkomlig och arrogant politisk makt är det än mer angeläget att återuppväcka värdena bakom rättsstaten och höja rösten för de bestämda gränserna för statens maktutövning. Det är knappast så att vår tid saknar uppgifter för en borgerlig opposition som sätter mänskliga rättigheter och fri företagsamhet högt. Det är uppdrag för en borgerlig regering som alla vi som varken känner oss hemma hos "batonghögern" eller i "mänskligarättighetsvänstern" måste söka folkligt stöd för. I det arbetet går det att vara både optimistisk och hoppfull. Skyddet för de individuella rättigheterna borde vara vårt allra starkaste allmänintresse.

Henrik von Sydow (henrik.von.sydow@riksdagen.se) är riksdagsledamot för moderaterna.